
Onderzoeksplan

Waddenfonds

Versie: 23 december 2016

Onderzoekers: Jappie van den Bergs en Manon Bueving (Noordelijke Rekenkamer) en Annelies Eggebeen (Randstedelijke Rekenkamer)

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Onderzoek Algemene Rekenkamer en beleidsbrief	4
2.1	Eindrapport Algemene Rekenkamer	4
2.2	Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds	6
2.3	Reactie op aanbevelingen Beleidsbrief	6
3	Ontwikkelingen 2012-2016 op hoofdlijnen	9
3.1	Subsidieverordening Waddenfonds	9
3.2	Interprovinciale visie Wadden van Allure en Uitvoeringsplan 2014-2017	9
3.3	Onderzoek AR decentralisatie natuurbeleid en motie Smaling - Jacobi	10
3.4	Evaluatie Structuurvisie Derde Nota Waddenzee	11
3.5	Midtermreview 10 jaar Waddenfonds	12
3.6	Investeringskader 2016	13
4	Afbakening, vraagstelling, aanpak en normenkader	14
4.1	Afbakening en vraagstelling	14
4.2	Aanpak en normenkader	14
5	Planning onderzoek	18
6	Informatiebronnen	19
Bijlage 1	Werkingsgebied Waddenfonds	21
Bijlage 2	Aangenomen moties en amendementen	22

1 Inleiding

Op 1 januari 2012 is de decentralisatie van het Waddenfonds van het Rijk naar de provincies Groningen, Fryslân en Noord-Holland (Waddenprovincies) doorgevoerd. In 2011 heeft de Algemene Rekenkamer (AR) voor het laatst onderzoek naar het Waddenfonds gedaan. Dit onderzoek heeft geleid tot enkele belangrijke aandachtspunten voor de overdracht.¹ Deze aandachtspunten hebben de basis gevormd voor de *Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds* die de Noordelijke Rekenkamer (NR) en de Randstedelijke Rekenkamer (RR) op 6 augustus 2012 gezamenlijk hebben uitgebracht. In de brief zijn zes aanbevelingen opgenomen tot verbetering van de gedecentraliseerde uitvoering van het Waddenfonds.² Belangrijke redenen om deze decentralisatie door te voeren, waren het verminderen van de bestuurlijke drukte en de wens van het toenmalige kabinet om de besluitvorming dichterbij de burger te brengen. Daarnaast is een efficiencykorting van € 75 miljoen doorgevoerd. De afspraken over de decentralisatie zijn vastgelegd in het *Bestuursakkoord decentralisatie Waddenfonds* van 14 september 2011.

De Waddenprovincies hebben besloten om de uitvoering van het gedecentraliseerde Waddenfonds vorm te geven door het instellen van een openbaar lichaam op basis van een Gemeenschappelijke Regeling (GR) met een algemeen bestuur (AB) en een dagelijks bestuur (DB).³ De Waddenfonds-GR wordt ondersteund door een bureau met aan het hoofd een secretaris-directeur. Daarnaast voorziet de GR in een Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds, kortweg Kwaliteitscommissie, die het bestuur over verschillende uitvoeringsaspecten van advies dient.

Door de NR en de RR is besloten om in 2016 te starten met een vervolgonderzoek naar de uitvoering van het Waddenfonds. In het onderzoeksprogramma 2016-2017 van de NR is dit reeds opgenomen als een zogenoemd terugblikonderzoek.⁴ De RR had in de eerste wijziging van de begroting 2016 aangegeven te overwegen om met de NR samen te werken in dit onderzoek.⁵ Het eerste doel van het voorgenomen vervolgonderzoek is om na te gaan of de aanbevelingen in de beleidsbrief zijn overgenomen en zo ja, hoe deze ten uitvoer zijn gebracht. Het tweede doel is te onderzoeken hoe de uitvoering na de decentralisatie is verlopen: aan welke projecten is subsidie toegekend, zijn deze projecten tijdig en conform de subsidiebeschikking uitgevoerd en wat is de bijdrage van deze projecten aan de geformuleerde doelen?

Hoofdstuk 2 gaat kort in op de bevindingen van het rapport van de AR uit 2012 en op de aanbevelingen van de Beleidsbrief van de RR en de NR. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de ontwikkelingen op hoofdlijnen na de decentralisatie in 2012. De afbakening van het onderzoek, de onderzoeksvragen en de aanpak van het onderzoek komen aan bod in hoofdstuk 4. In

¹ Rapport bij het Jaarverslag 2011 van het Waddenfonds. Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33 240 XII, nr. 3.

² Noordelijke Rekenkamer. Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds. Assen, 6 augustus 2012.

³ Het AB bestaat uit negen leden, drie uit iedere Waddenprovincie (één gedeputeerde en twee Statenleden). De drie gedeputeerden vormen tevens het DB van het Waddenfonds. Het voorzitterschap rouleert. De Groningse gedeputeerde is thans voorzitter van zowel het DB als het AB. Bron: website Waddenfonds.

⁴ Noordelijke Rekenkamer. Onderzoeksprogramma 2016-2017. Vastgesteld door het College van de Noordelijke Rekenkamer op 16 december 2015.

⁵ Randstedelijke Rekenkamer. Eerste begrotingswijziging 2016 Randstedelijke Rekenkamer, oktober 2016.

hoofdstuk 5 komt de planning aan de orde. Tot slot worden in hoofdstuk 6 de te raadplegen informatiebronnen op een rij gezet.

2 Onderzoek Algemene Rekenkamer en beleidsbrief

Dit hoofdstuk gaat kort in op de bevindingen van het rapport van de AR uit 2012 en op de aanbevelingen van de Beleidsbrief van de RR en de NR. Tevens wordt ingegaan op de reactie van het DB van het Waddenfonds op de aanbevelingen en wat de Staten van de provincies Groningen, Fryslân en Noord-Holland hierover hebben gezegd.

2.1 Eindrapport Algemene Rekenkamer

In 2005 is door het toenmalige Kabinet besloten tot een additionele investering van circa € 800 miljoen in de ecologie en economie van het Waddengebied (zie voor begrenzing van het Waddengebied: bijlage 1). Dit besluit heeft in 2006 geleid tot de *Wet op het Waddenfonds*. Deze wet vormde de basis voor het verstrekken van subsidies aan projecten die een bijdrage leverden aan de volgende vier doelen:

- a. het vergroten en versterken van de *natuur- en landschapswaarden* van het waddengebied;
- b. het verminderen of *wegnemen* van externe *bedreigingen* van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;
- c. een duurzame *economische ontwikkeling* in het waddengebied dan wel gericht zijn op een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het waddengebied en de *direct aangrenzende gebieden*;
- d. het ontwikkelen van een duurzame *kennishuishouding* ten aanzien van het waddengebied.

Na de decentralisatie op 1 januari 2012 is de Wet op het Waddenfonds ingetrokken. Bij de overdracht is afgesproken dat de hierboven genoemde doelen ook bij het gedecentraliseerde Waddenfonds ongewijzigd van kracht blijven.⁶

In de periode 2007-2011 berustte de uitvoering van het Waddenfonds aanvankelijk bij het toenmalige Ministerie van VROM en later bij het Ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M). In deze periode heeft de AR jaarlijks onderzoek uitgevoerd naar de financiële verantwoording door het Waddenfonds, als onderdeel van de bedrijfsvoering van het ministerie. In het laatste jaar voor de decentralisatie (2011) heeft de AR twee andere onderwerpen betrokken in haar onderzoek, namelijk de bestedingen van het Waddenfonds tot 2012 en het decentralisatieproces zelf.⁷ De AR heeft vastgesteld dat vanaf de oprichting van het Waddenfonds tot 1 januari 2012 aan 54 projecten subsidie is toegekend.

Een belangrijke constatering bij deze projecten was dat de uitvoering van veel projecten aanzienlijke vertraging heeft opgelopen. De AR maakt hierbij de kanttekening dat geen gebruik is gemaakt van het instrument om sancties toe te passen. Op het moment van overdracht waren er wel voornemens om een sanctieregeling Waddenfonds op te zetten, maar vanwege de voorgenomen decentralisatie is er geen uitvoering aangegeven.

⁶ Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds. Harlingen, 14 september 2011. Artikel 1.

⁷ Rapport bij het Jaarverslag 2011 van het Waddenfonds. Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33 240 XII, nr. 3.

Het onderzoek naar het procesverloop van deze gesubsidieerde projecten en de bijdrage van de projecten aan de vier gestelde doelen, hebben geleid tot enkele belangrijke aandachtspunten voor de overdracht:

1. het voornemen om te komen tot een *programmatische* aanpak van de besteding van Waddenfondssubsidies was op het moment van overdracht nog niet door het ministerie gerealiseerd. Het doel van deze programmatische aanpak is om versnippering van de gesubsidieerde projecten tegen te gaan door structureel aan te geven wat gesubsidieerde projecten bijdragen aan de gestelde doelen;
2. gesubsidieerde projecten dienen 'additioneel' te zijn. Dit houdt in dat de projecten aanvullend dienen te zijn op bestaand beleid. Over het criterium 'additioneel' zijn in het bestuursakkoord geen concrete afspraken met de betrokken provincies gemaakt;
3. er ontbreekt relevante informatie over de uitvoering van lopende projecten. Er wordt in de verantwoording bijvoorbeeld niet gemeld dat ruim de helft van de projecten meer dan een jaar vertraging heeft opgelopen en wat hiervan de redenen zijn;
4. er is geen sanctiebeleid voor initiatiefnemers van projecten die substantieel vertraging oplopen;
5. het is niet duidelijk in welke mate projecten bijdragen aan de gestelde doelen doordat een vastgesteld monitoring- en evaluatiesysteem ontbreekt.

Het totale bedrag dat op het moment van overdracht nog beschikbaar was in het Waddenfonds, bedroeg € 562,1 miljoen. Voor een deel bestond dit bedrag uit reeds toegekende subsidies (verplichtingen), in totaal € 66,5 miljoen. Dit laatste bedrag wordt in 2012 via het Provinciefonds overgemaakt aan de drie Waddenprovincies.

Tabel 2.1 Overzicht financiën Waddenfonds tot overdracht op 1 januari 2012 (Bedragen x € 1.000,-).

Oorspronkelijk budget	800.000
Nadeelcompensatie kokkelvisserij	-122.400
Wet op het Waddenfonds	677.600
Efficiencykorting Regeerakkoord	-75.000
Beschikbaar budget 2006-2027	602.600
Uitgaven 2006-2011	-40.517
Over te dragen aan het Provinciefonds	562.083

In het *Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds* hebben de minister van I&M en de drie Waddenprovincies afgesproken dat de nog te besteden middelen uit het Waddenfonds jaarlijks beschikbaar worden gesteld via een storting in het Provinciefonds. Het fonds zal worden beheerd door provincie Fryslân. In tabel 2.2 is weergegeven hoeveel middelen het Rijk in de periode 2011-2026 jaarlijks beschikbaar stelt.

Tabel 2.2 Beschikbare middelen Waddenfonds voor de periode 2011-2026 (bedragen x € 1.000,-).⁸

2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016-2026	Totaal
33.000	28.878	66.491	36.824	38.690	40.499	28.878 per jaar	562.040

⁸ Jaarrekening Waddenfonds 2012.

2.2 Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds

Door de decentralisatie van de subsidieverstrekking aan de samenwerkende provincies, is op 1 januari 2012 ook de onderzoekverantwoordelijkheid overgegaan van de AR naar de RR en NR. Met gebruikmaking van het rapport van de AR hebben de NR en de RR de *Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds* opgesteld.⁹ Hierin worden zes aanbevelingen geformuleerd die tot verbetering van de uitvoering van het Waddenfonds moeten leiden. Het betreft de volgende aanbevelingen:

1. Laat in de subsidieverordening de voorwaarde opnemen dat het voorgestelde project additioneel moet zijn.
2. Laat in de subsidieverordening een bepaling opnemen zodat het Waddenfonds een sanctie kan opleggen wanneer de gesubsidieerde instantie bij uitvoering van het te subsidiëren project de vastgestelde termijnen overschrijdt.
3. Bewaak de totale apparaatskosten van de uitvoerings- en beheersorganisatie. Het doel van de decentralisatie is om efficiënter te werken. Voorafgaand aan de decentralisatie bedroegen de uitvoeringskosten minder dan 5% van de programma uitgaven.
4. Zorg dat zo spoedig mogelijk een monitoring- en evaluatiesysteem wordt vastgesteld.
5. Dring er op aan dat op korte termijn de uitvoering van de subsidieverlening wordt hervat.
6. Zorg dat het gehele subsidietraject – van behandeling van de aanvraag tot aan het afsluiten van een project – in één administratieve organisatie is omschreven die door het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling is vastgesteld.

2.3 Reactie op aanbevelingen Beleidsbrief

De beleidsbrief met de daarin opgenomen aanbevelingen voor de nieuwe uitvoeringsorganisatie is voorgelegd aan het DB van het Waddenfonds dat na de overdracht is ingesteld. Er is gevraagd om te reageren op de aanbevelingen. Daarnaast is de beleidsbrief ter kennisname aan de Staten van de drie Waddenprovincies aangeboden. Hieronder wordt ingegaan op de reactie van het DB op de beleidsbrief. Tevens is een samenvattend overzicht gegeven van kanttekeningen die door de Statenleden van Groningen, Fryslân en Noord-Holland bij de beleidsbrief zijn gemaakt. Ook wordt stilgestaan bij het opzetten van de gedecentraliseerde uitvoeringsorganisatie van het Waddenfonds en bij de Gemeenschappelijke Regeling die door PS is vastgesteld.

Reactie DB Waddenfonds

De reactie van het DB van het Waddenfonds op de beleidsbrief luidt als volgt:

“Samenvattend kom ik tot de conclusie dat uw aanbevelingen als een welkome steun in de rug kunnen worden ervaren en een aansporing om op de ingeslagen weg verder te gaan.” (...) “Op basis van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds is het Algemeen Bestuur van het Waddenfonds primair de instantie die de regels stelt en die toezicht houdt op het functioneren daarvan. Het door de drie Staten vastgestelde Uitvoeringsplan vormt daarvoor het algemene kader. Naar ons besef is het daarom ook het Algemeen Bestuur van het Waddenfonds dat het eerst geroepen is om de adviezen van uw Rekenkamers te wegen en om te zetten in concrete daden. Uiteraard zijn de leden van het Algemeen Bestuur daarop aanspreekbaar door de Staten die hen in die functie hebben benoemd en zullen zij bereid (moeten) zijn voor hun

⁹ Noordelijke en Randstedelijke Rekenkamer. Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds, 6 augustus 2012.

handelen verantwoording af te leggen. Wij gaan er vanuit dat de Staten in die controlerende rol op hun beurt gebruik zullen maken van uw adviezen.”

In hun nawoord merken de NR en de RR op dat het DB van het Waddenfonds stelt dat het AB primair de instantie is die besluit over de invulling van het uitvoeringsproces van het Waddenfonds. Volgens de provinciale rekenkamers stellen PS de beleidskaders vast, ook in het geval van een gemeenschappelijke regeling, en dienen PS aan te geven aan welke algemene voorwaarden de uitvoering moet voldoen (Uitvoeringsplan). Het gaat dan met name om de doelen van het Waddenfonds waaraan gesubsidieerde projecten een bijdrage dienen te leveren, de randvoorwaarden voor de uitvoering, de informatievoorziening en de verantwoording aan PS. Voorwaarden die ertoe bijdragen dat PS tussentijds en achteraf hun controlerende taak naar behoren kunnen uitvoeren. De aanbevelingen aan PS zijn hier met name op gericht, aldus de rekenkamers.

Provincie Groningen

Op 9 oktober 2012 hebben GS van Groningen een brief aan PS gestuurd waarin zij aangeven de aanbevelingen van de Rekenkamer van harte te onderschrijven. Evenals het belang van de positie van PS voor het formuleren van de algemene voorwaarden waaraan de uitvoering van het Waddenfonds moet voldoen. GS wijzen erop dat hiertoe in de Gemeenschappelijke Regeling is vastgelegd dat PS het vierjaarlijkse Uitvoeringsplan Waddenfonds vaststellen. Omdat de leden van het AB van het Waddenfonds door PS zijn benoemd, vloeit daar ook uit voort dat de AB-leden aan de staten verantwoording schuldig zijn, aldus GS. De *Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds* is op 12 december 2012 door PS Groningen ter kennisgeving aangenomen. Dit houdt in dat PS geen besluit over de aanbevelingen hebben genomen.

Provincie Fryslân

PS van Fryslân hebben geen besluit over de aanbevelingen van de beleidsbrief genomen. In de vergadering van 24 april 2012 hebben PS bij de vaststelling van de Gemeenschappelijke Regeling voor het Waddenfonds aangegeven dat de vorm waarin het Waddenfonds is gegoten, verre van ideaal is. De Staten vrezen dat de democratische controle op de verdeling van de financiële middelen lastig zal worden. Benadrukt wordt de actieve verantwoordingsplicht van GS richting PS, hetgeen jaarlijks aan PS de mogelijkheid biedt de subsidieverstrekking te beïnvloeden. De verantwoordelijk gedeputeerde stelt dat het vierjaarlijkse Uitvoeringsplan door PS wordt vastgesteld. Aan PS wordt bovendien jaarlijks de conceptbegroting van het Waddenfonds voorgelegd, waarop PS zienswijzen kan indienen, voordat deze definitief wordt vastgesteld.

Verder geven verschillende fracties aan het belangrijk te vinden dat ook de organisaties uit het maatschappelijke middenveld bij de voorbereiding van het Uitvoeringsplan worden betrokken. Ook spreken de Statenleden uit dat de organisatie- en apparaatskosten in totaliteit nooit meer mogen bedragen dan 4% van het beschikbare jaarbudget. Verder is voorgesteld dat het College van GS voor 1 november 2014 aan PS een evaluatie stuurt over het functioneren van het Waddenfonds. Bijlage 2 geeft een overzicht van aangenomen moties.

Provincie Noord Holland

In Noord-Holland heeft de Statencommissie Water, Economie en Bestuur ervoor gekozen om de Beleidsbrief te betrekken bij de behandeling van het Uitvoeringsplan 2014-2017. Deze behandeling heeft op 17 maart 2014 plaatsgevonden. Desgevraagd geeft de verantwoordelijk gedeputeerde aan dat het merendeel van de aanbevelingen is overgenomen, zoals het oppakken van monitoring en het definiëren van het begrip additionaliteit. PS van Noord-Holland hebben geen besluit over de aanbevelingen genomen.

3 Ontwikkelingen 2012-2016 op hoofdlijnen

Dit hoofdstuk geeft op hoofdlijnen een overzicht van de ontwikkelingen die na de taakoverdracht hebben plaatsgevonden.

3.1 Subsidieverordening Waddenfonds

Na het intrekken van de Wet op het Waddenfonds is in 2012 door het AB van het Waddenfonds een subsidieverordening vastgesteld. Deze verordening fungeert sindsdien als formeel wettelijk kader voor het verstrekken van projectsubsidies. In de verordening zijn de procedurele spelregels vastgelegd, waaraan het DB gebonden is bij het verstrekken van subsidies. In 2014 is de subsidieverordening van 2012 herzien. Doel van deze herziening was om de kwaliteit van de subsidieaanvragen te verbeteren én om meer inzicht krijgen in de bijdrage van projecten aan de doelstellingen van het Waddenfonds. De voorwaarden en toetsingscriteria zijn op onderdelen aangescherpt. Ook zijn er nieuwe activiteiten bijgekomen die voor subsidie in aanmerking komen.¹⁰ De subsidieverordening van 2014 is het laatst bij besluit van het AB van 30 maart 2015 gewijzigd.

3.2 Interprovinciale visie 'Wadden van Allure' en Uitvoeringsplan 2014-2017

Op 1 juli 2013 hebben GS van de drie waddenprovincies een gezamenlijke visie ingediend ter besluitvorming door PS, namelijk: *Wadden van Allure*.¹¹ Het doel van de Waddenvisie is een gecoördineerde interprovinciale inzet voor het Waddengebied. Op basis van deze visie is het *Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017* opgesteld, dat door de Staten van de Waddenprovincies medio 2014 is vastgesteld. Met de beleidsvisie en het uitvoeringsplan hebben de Staten van de Waddenprovincies de kaders aangegeven waarbinnen de uitvoering dient plaats te vinden.

In de Waddenvisie worden twee hoofddoelen onderscheiden. Het eerste hoofddoel is het versterken en optimaal kunnen beleven van de fysieke en ecologische kwaliteiten van het Waddengebied. Het tweede hoofddoel is het stimuleren van en ruimte bieden voor (sociaal-) economische ontwikkeling, wonen, werken, recreëren en innovatie. Het uitgangspunt daarbij is dat, over het geheel van het Waddengebied, de beide hoofddoelen steeds in balans blijven. Om eventuele spanning tussen de twee hoofddoelen te overbruggen en in elk gebied gerichte keuzes te maken, verweven de provincies sociale, ecologische en economische duurzaamheid als rode draad door de Waddenvisie. Hierbij wordt duurzaamheid geïnterpreteerd als een goede balans tussen de belangen van de mens, zijn leefomgeving en de economische ontwikkeling (*'people, planet, profit'*). In de visie worden voor elk gebied 'stippen aan de horizon' benoemd, waar de Statenleden van de drie Waddenprovincies in 2030 willen zijn.

Zoals hierboven aangegeven is het *Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017* een uitwerking van de beleidsvisie *Wadden van Allure*. In het Uitvoeringsplan is onder meer aangegeven hoe de doelen van het Waddenfonds gerelateerd zijn aan de themadoelen, zoals opgenomen in de Waddenvisie.¹² In figuur 3.1 wordt deze relatie schematisch weergegeven. Het Uitvoeringsplan vormt de basis voor de jaarprogramma's die door het AB van het Waddenfonds worden

¹⁰ Nieuwsbrief Waddenfonds nummer 5. (2014)

¹¹ Wadden van allure! Gezamenlijke Waddenvisie van de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland. 2 juli 2013

¹² Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017. Leeuwarden, mei 2014.

vastgesteld. De vierde doelstelling van het Waddenfonds is vorm gegeven door in juli 2008 de *Waddenacademie* in te stellen. De Waddenacademie ontvangt jaarlijks een subsidie van het Waddenfonds. Vanaf 1 juli 2014 is de Waddenacademie ondergebracht in een onafhankelijke stichting.¹³

Figuur 3.1 Schematisch overzicht van hoe de doelen van het Waddenfonds gerelateerd zijn aan doelen van de zes thema's die zijn opgenomen in de visie Wadden van Allure en het Uitvoeringsplan 2014-2017. Bron: Uitvoeringsplan 2014-2017.

	Hoofddoelen Waddenfonds	Thema-indeling visie 'Wadden van allure'	Thema-indeling UP 2014-2017	
4. Ontwikkeling duurzame kennishuis-houding	1. Vergroten / versterken natuur- & landschapswaarden	Natuur, landschap en cultuurhistorie	Natuur	ecologie
		Water	Water	
			Werelderfgoed, cultuurhistorie en landschapsontwikkeling	
	2. Verminderen / wegnemen externe bedreigingen natuurlijke rijkdom Waddenzee	Recreatie en toerisme	Duurzame recreatie en toerisme	economie
	3. Duurzame economische ontwikkeling & transitie naar duurzame energiehuishouding	Verduurzaming energievoorziening	Verduurzaming energiehuishouding	
		Havenontwikkeling	Duurzame havens	
Visserij		Duurzame visserij		
	Agrarische sector	Duurzame agrarische sector		

3.3 Onderzoek AR decentralisatie natuurbeleid en motie Smaling - Jacobi

De AR heeft op 28 november 2013 het rapport *Waddengebied: Natuurbescherming, Natuurbeheer en Ruimtelijke Inrichting* aan de Tweede Kamer aangeboden. De aanleiding voor het opstellen van het rapport was de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies. In dat kader merkt de AR over het Waddenfonds op dat in de periode 2007-2011 de middelen niet altijd efficiënt en in samenhang met andere beleidsinstrumenten zijn ingezet. Volgens de AR is maar een beperkt deel ten goede gekomen aan de natuur van het Waddengebied. Het onderzoek van de AR heeft geleid tot een aantal aanbevelingen die

¹³ Werkprogramma Waddenacademie 2016. Leeuwarden, november 2015.

voornamelijk betrekking hebben op het verminderen van de bestuurlijke drukte en de rol die het Rijk nog heeft na de doorgevoerde decentralisaties (natuurbeleid en Waddenfonds).¹⁴

Op 17 maart 2015 is door Tweede Kamer een motie aangenomen, ingediend door de Kamerleden Smaling (SP) en Jacobi (PvdA), met het verzoek te evalueren of de aanbevelingen van de AR voldoende zijn opgevolgd.¹⁵ In de motie is het volgende opgenomen:

“Overwegende dat de Algemene Rekenkamer in zijn rapport «Waddengebied: natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting» uit november 2013 concludeert dat er sprake is van bureaucratie, veel beheerders, ondoelmatige inzet van geld van het Waddenfonds en een gebrek aan coördinatie en aansturing van het Waddenzeegebied; overwegende dat de Algemene Rekenkamer adviseert één partij de regie te laten voeren over het natuurbeheer en aangeeft dat het van belang is dat het rijksbeleid voor het Waddengebied door de Minister eenduidiger wordt aangestuurd en gecoördineerd; constaterende dat de behoefte eerder is om «meer samen te doen» dan om «samen meer te doen»; verzoekt de regering, voor eind 2016 onafhankelijk te laten evalueren of de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer voldoende zijn opgevolgd.”

Door het Ministerie van I&M is in mei 2016 een beleidsverkenning gestart naar aanleiding van de besprekingen in de Tweede Kamer en de naderende einddatum van de *Structuurvisie Waddenzee Derde Nota Waddenzee*. De presentatie van de beleidsverkenning zal naar verwachting voorjaar 2017 plaatsvinden. De reactie op de motie is tot dat moment uitgesteld.¹⁶

3.4 Evaluatie Structuurvisie Derde Nota Waddenzee

Op 7 december 2015 is door het Ministerie van I&M een evaluatierapport uitgebracht over de Structuurvisie Derde Nota Waddenzee.¹⁷ In deze evaluatie wordt ook ingegaan op het Waddenfonds. Over het gedecentraliseerde Waddenfonds wordt door het Ministerie van I&M het volgende opgemerkt:

*‘Na de decentralisatie van het **Waddenfonds** werken bestuur (provincies) en directie aan de programmering vanuit een interprovinciale visie ‘Wadden van allure!’. In deze evaluatie (De evaluatie van de Structuurvisie) is niet de efficiency en effectiviteit van de besteding van middelen uit het Waddenfonds onderzocht. Een dergelijk onderzoek is na de decentralisatie van het Waddenfonds een verantwoordelijkheid van de gezamenlijke waddenprovincies. Omdat het Waddenfonds als financieel instrument wel van invloed is op de beleidsrealisatie van de SVW, zijn in deze evaluatie wel meer algemene beelden opgenomen over de werking van het Waddenfonds (zowel van het eerst nationale als het vervolgens gedecentraliseerde fonds). Betrokkenen vestigen de aandacht op het belang van het concreter, transparanter en vanuit een integrale visie en investeringsstrategie functioneren van het Waddenfonds. Bestuur en directie werken daarom aan een meer programmatische sturing.*

¹⁴ Algemene Rekenkamer. Waddengebied: natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting is vastgesteld op 20 november 2013. Het rapport is op 28 november 2013 aangeboden aan de Tweede Kamer.

¹⁵ Gewijzigde motie van de leden Smaling en Jacobi ter vervanging van die gedrukt onder nr. 38, Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 450, nr. 40

¹⁶ Informatie blijkend uit telefoongesprek met de heer Kattenberg, beleidsmaker en programmamanager Ministerie Infrastructuur & Milieu, d.d. 6 december 2016.

¹⁷ Royal HaskoningDHV. Rapport ‘Evaluatie Structuurvisie Derde Nota Waddenzee. Ontwikkelen als perspectief, beschermen als basis’. Den Haag, 7 december 2015.

De Waddenacademie wordt als een aanwinst voor de kennisopbouw en kennisinfrastructuur van de Waddenzee gezien, maar er wordt nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de praktische toepasbaarheid van onderzoek en kennisontwikkeling ten behoeve van het waddengebied.

Voor deze beide instrumenten geldt dat hun effectiviteit toeneemt als zij kunnen werken aan de hand van breed gedragen beleids- en investeringsprioriteiten over een termijn van 10 – 20 jaar. Zover is het nog niet.'

3.5 Midtermreview 10 jaar Waddenfonds

In opdracht van het bureau van het Waddenfonds is in 2016 door Royal HaskoningDHV de *Midtermreview 10 jaar Waddenfonds* uitgevoerd.¹⁸ Er is een database samengesteld van Waddenfondsprojecten tot en met 2015, waarbij voor ieder project op basis van een vast format projectgegevens in beeld zijn gebracht. Tot 2016 was aan 120 projecten subsidie toegekend, waarvan er toen pas 30 waren afgerond. De relatief kleinere projecten die vallen onder het *Budget Lokale Innovaties* zijn in de Midtermreview buiten beschouwing gebleven. Vervolgens heeft een groep experts, bestaande uit leden van de Kwaliteitscommissie Waddenfonds en medewerkers van de Waddenacademie, de projecten beoordeeld. In deze expertbeoordeling is onder andere nagegaan aan welke doelen van het Waddenfonds de projecten een bijdrage leveren. Een belangrijke bevinding van het expertteam was dat de doelen van het Waddenfonds tot 2014 nog niet waren geconcretiseerd in meetbare indicatoren die doorwerken bij het beoordelen van subsidieaanvragen. Dit betekent dat voor deze projecten achteraf moet worden vastgesteld aan welke doelen de projecten een bijdrage leveren (outcomes). Verder stelt het expertteam dat binnen de nog lopende gesubsidieerde projecten sommige projecten goed zijn onderbouwd (in potentie succesvol zijn), maar dat er ook verschillende projecten van subsidie zijn voorzien waarbij de onderbouwing te wensen overlaat (in potentie dus minder succesvol zijn).

Op basis van de expertbeoordeling van projecten zijn in de Midtermreview de volgende algemene aandachtspunten opgenomen:

- de belangrijke uitgangspunten Wadden specifiek, additioneel, innovatief, toekomstbestendig en kennisontwikkeling, zijn volgens de experts niet altijd manifest aanwezig in de projectbeschrijvingen;
- hoewel geen absolute voorwaarde voor succes, is het aantal projecten dat meerdere doelen en thema's bedient, alsmede de koppeling van ecologie en economie, volgens de experts niet groot. Projecten die aan meer dan één hoofddoel bijdragen dienen met voorrang te worden behandeld;
- in veel projecten komt de samenhang, de (potentiële) relatie met het hele waddengebied en de relatie met andere projecten niet of nog onvoldoende tot uiting;
- de (wetenschappelijke) onderbouwing van projecten verdient verbetering.

¹⁸ Royal HaskoningDHV. Midterm-review 10 jaar Waddenfonds. In opdracht van het bureau Waddenfonds. Met medewerking van de Kwaliteitscommissie Waddenfonds en de Waddenacademie (referentie BE4342/M00001/407640/Nijm). Leeuwarden, 23 mei 2016

3.6 Investeringskader 2016

Op basis van de interprovinciale visie 'Wadden van Allure' en gesprekken met belanghebbende partijen is in opdracht van de Stuurgroep Waddenprovincies het *Investeringskader Waddengebied 2016-2026* opgesteld.¹⁹ In het najaar van 2016 hebben de Staten van de Waddenprovincies zich over het investeringskader uitgesproken, waarna het door de Staten is vastgesteld. Het doel is dat het Waddenfonds tot 2026 € 150 miljoen gaat investeren in zes grote opgaven in het Waddengebied.²⁰ Naast de zes thema's blijven er aparte subsidieregelingen bij het Waddenfonds bestaan voor reguliere kleinere projecten via thematische openstellingen. Hiervoor is tot 2026 circa € 90 miljoen beschikbaar. Op basis van het Investeringskader wordt begin 2017 een nieuw Uitvoeringskader opgesteld.

Met het gezamenlijke investeringskader willen de provincies meer focus aanbrengen, om gericht te kunnen investeren in de ecologie en economie van het Waddengebied. De zes geformuleerde thema's zijn: Waddenzee, havenontwikkeling en natuurverbetering, het versterken en 'vermarkten' van werelderfgoed, vitale kust en Afsluitdijk, Eems-Dollard gebied in balans en eilanden op eigen kracht. In het plan is de afgesproken gelijkelijke verdeling tussen ecologie en economie meegenomen. Aanvullend op het investeringsbedrag van het Waddenfonds is bovendien *altijd sprake van cofinanciering*, zo in het Investeringskader wordt benadrukt.

Reactie provincies

In het najaar van 2016 hebben alle drie Provinciale Staten het Investeringskader 2016 besproken en, met enkele moties en amendementen, vastgesteld. Bijlage 2 geeft een overzicht van alle moties.

Zowel in Groningen als Fryslân wordt geconstateerd dat een groot deel van de aanvragen voor een bijdrage uit het Waddenfonds wordt afgewezen. Bij beide provincies zijn er zorgen over de complexiteit van het aanvragen van subsidie. Daarom zijn er verzoeken aan de eigen provincie om ondersteuning te bieden aan initiatiefnemers bij het indienen van kansrijke aanvragen.

Een ander terugkerend punt van zorg is de verdeling tussen ecologie en economie. Ook de manier waarop projecten op dit punt worden ingedeeld (vooraf in de toekenningsbeschikking of achteraf bij de definitieve vaststelling) is niet duidelijk.

In Noord-Holland namen PS daarnaast een motie aan waarin zij zich uitspreken tegen de 'schadelijke activiteiten' van olie-, gas- en zoutwinning en zij verzoeken GS om optimale invloed uit te oefenen om deze activiteiten te voorkomen dan wel voor zover mogelijk te laten stoppen.

¹⁹ Investeringskader Waddengebied 2016-2026, 30-8-2016.

²⁰ www.investeringskaderwaddengebied.nl

4 Afbakening, vraagstelling, aanpak en normenkader

4.1 Afbakening en vraagstelling

Het vervolgonderzoek van de NR en RR richt zich op de periode na de decentralisatie, de periode 2012-2016. Het eerste doel van het onderzoek is om na te gaan of de aanbevelingen in de beleidsbrief zijn overgenomen en zo ja, hoe deze ten uitvoer werden gebracht. Het tweede doel is te onderzoeken hoe de uitvoering is verlopen na de decentralisatie: aan welke projecten is subsidie toegekend, zijn de projecten tijdig en conform beschikking tot uitvoering gekomen en wat is de bijdrage van deze projecten aan de geformuleerde doelen. Op basis van de bevindingen van het tweede deel van het onderzoek zal een indicatie worden gegeven of de decentralisatie en de daaraan gekoppelde aanbevelingen hebben geleid tot verbetering in de uitvoeringspraktijk. Voor het onderzoek wordt de volgende centrale vraag gehanteerd:

In hoeverre zijn verbetervoorstellen voor de uitvoeringspraktijk doorgevoerd sinds de decentralisatie in 2012 en wat heeft dit betekend voor de beslissing over en de uitvoering en monitoring van projecten en de informatievoorziening aan PS?

De centrale vraagstelling is uitgesplitst in de volgende vier onderzoeksvragen.

1. Hoe is de uitvoeringsorganisatie ingericht na de decentralisatie en welke uitvoeringsinstrumenten zijn beschikbaar?
2. Op welke wijze zijn subsidieaanvragen beoordeeld en hoe is de uitvoering van gesubsidieerde projecten verlopen?
3. Hoe is de monitoring van effecten georganiseerd?
4. Welke voortgangs- en verantwoordingsinformatie hebben PS ontvangen?

4.2 Aanpak en normenkader

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven bij voornoemde onderzoeksvragen. Tevens wordt aangegeven hoe de vragen zullen worden beantwoord en is verwezen naar bijbehorende normen. De normen kunnen gebaseerd zijn op bestaande wet- en regelgeving, maar ook op beleidskaders, bestuurlijke afspraken en aanbevelingen van de Rekenkamer. Het definitieve normenkader zal worden opgenomen in de Nota van Bevindingen.

- 1. Hoe is de uitvoeringsorganisatie ingericht na de decentralisatie en welke uitvoeringsinstrumenten zijn beschikbaar?**

Toelichting

De uitvoeringsorganisatie van het gedecentraliseerde Waddenfonds is ingericht op basis van de GR. In GR zijn onder meer de taken en bevoegdheden van het DB, het AB, de voorzitter van het AB en DB en de secretaris-directeur vastgelegd. Op basis van de GR kan het AB verschillende commissies in het leven roepen. Het instellen van een commissie Kwaliteitstoetsing is op grond van de GR een verplichting. Ook is in de GR vastgelegd dat PS van de Waddenprovincies het Uitvoeringskader Waddenfonds vaststellen. Het Uitvoeringskader bevat een programmatisch afwegingskader op hoofdlijnen ten behoeve van de besteding van middelen ten laste van het Waddenfonds. In het onderzoek zal worden nagegaan hoe de uitvoeringsorganisatie van het Waddenfonds is ingericht.

De Wet op het Waddenfonds is in 2012 vervallen en vervangen door een subsidieverordening die door het AB van het Waddenfonds is vastgesteld. Deze verordening fungeert nu als de formele kader voor het verstrekken van projectsubsidies. Nagegaan zal worden hoe het

beoordelen van subsidieaanvragen is georganiseerd, evenals het toezien op de uitvoering van gesubsidieerde projecten. Tevens zal worden nagegaan welke kaderstellende uitspraken zijn gedaan naar aanleiding van de Beleidsbrief en op welke wijze navolging is gegeven aan deze uitspraken en de aanbevelingen uit de Beleidsbrief.

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag zal gebruik worden gemaakt van de beleidsbrief van de NR en RR, de GR, het Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds, de Subsidieverordening, Jaarverslagen en Jaarrekeningen van het Waddenfonds, verslagen van AB en DB en documenten die door het AB zijn vastgesteld, verslagen en adviezen van de Kwaliteitscommissie.

Normenkader

In de beleidsbrief zijn verschillende aanbevelingen opgenomen die betrekking hebben op de uitvoeringsorganisatie en het instrumentarium. Zo is aanbevolen om in de subsidieverordening een sanctiebepaling op te nemen bij het overschrijden van vaste termijnen en als eis te stellen dat projecten additioneel moeten zijn. Verder is aanbevolen om de uitvoeringskosten te beperken tot maximaal 5% van het beschikbare budget. Door PS van Fryslân is een motie aangenomen om de kosten te beperken tot maximaal 4% van het beschikbare budget. Tot slot is aanbevolen om één administratieve organisatie in te richten voor het beoordelen van subsidieaanvragen, het toekennen van subsidies, het volgen van de uitvoering van projecten en het vaststellen van de definitieve subsidie. In het onderzoek zal worden nagegaan hoe deze aanbevelingen ten uitvoer zijn gebracht.

Zoals hierboven aangegeven bevat de GR veel normen voor de uitvoeringsorganisatie. Bovendien is in de GR opgenomen dat de uitvoering zal plaatsvinden met in achtneming van hetgeen in het *Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds* is opgenomen. In het onderzoek zal worden getoetst of er sprake is van een professionele uitvoeringsorganisatie conform de bepalingen in de GR en het Bestuursakkoord.

2. Op welke wijze zijn subsidieaanvragen beoordeeld en hoe is de uitvoering van gesubsidieerde projecten verlopen?

Toelichting

In dit deel zal in de eerste plaats worden nagegaan hoe het proces van het beoordelen van ingediende subsidieaanvragen is georganiseerd. Nagegaan zal worden welke procedurele en inhoudelijke vereisten voor beslissingen over subsidies zijn vastgesteld. Vervolgens zal worden bekeken of de subsidiebeslissingen in de praktijk aan de gestelde voorwaarden voldoen. Daarbij gaat het niet alleen om de doelen van afzonderlijke programma's, maar ook om de doelen van het Waddenfonds. Ook zal worden nagegaan of bijsturing plaatsvindt en zo ja op welke wijze, bijvoorbeeld ten aanzien van de doelstelling dat de middelen fiftyfifty over economie en ecologie moeten zijn verdeeld.

In de tweede plaats zal worden onderzocht hoeveel subsidieaanvragen na de overdracht er jaarlijks zijn ingediend, aan hoeveel projecten subsidie is toegekend, welke projecten zijn afgewezen en hoe de uitvoering van de toegewezen projecten is verlopen. In het laatste geval is het van belang na te gaan hoeveel gesubsidieerde projecten niet tot uitvoering zijn gekomen, hoeveel projecten vertraging hebben opgelopen en of er in deze gevallen ook sancties zijn toegepast en bij hoeveel projecten niet het beoogde resultaat is opgeleverd. Verder zal meer in detail worden ingegaan op een aantal nog nader te selecteren projecten. Op basis van deze

casestudies kan inzicht worden verkregen in de problemen die zich voordoen in de uitvoeringspraktijk. Voorts zal worden bezien of, en zo ja welke rol, de Waddenacademie speelt bij de beslissing over toekenning van subsidies voor projecten.

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag zal gebruik worden gemaakt van de projectoverzichten die reeds door Royal HaskoningDHV zijn opgesteld, projectdossiers waarover het bureau beschikt, subsidiebeschikkingen en subsidievaststellingen. Daarnaast zullen gesprekken worden gevoerd met programmaregisseurs, subsidieverleners, initiatiefnemers van projecten en de Waddenacademie.

Normenkader

In de beleidsbrief is als aanbeveling opgenomen om na de overdracht de subsidieverlening op korte termijn te hervatten. Nagegaan zal worden hoe lang het heeft geduurd voordat het subsidieproces weer op gang is gekomen. In het *Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds* zijn verschillende voorwaarden (normen) opgenomen ten aanzien van de besteding van de middelen. Zo dienen gesubsidieerde projecten additioneel (anders dan reguliere investeringen of beheers- of onderhoudswerken) te zijn en bij te dragen aan één of meerdere doelen van het Waddenfonds. Daarnaast is als voorwaarde opgenomen dat beschikbare middelen aan het einde van de periode (2026) fiftyfifty over duurzame economie en ecologie moeten zijn verdeeld.

3. Hoe is de monitoring van effecten georganiseerd?

Toelichting

Het monitoren van effecten kan op verschillende niveaus plaatsvinden: op het niveau van afzonderlijke projectdoelen, op het niveau van de themadoelstellingen en op het niveau van de Waddenfondsdoelen. Bij het monitoren van effecten op projectniveau is het van belang dat in de subsidiebeschikking hierover bepalingen zijn opgenomen. Hierbij gaat het onder andere over de inhoud van de monitoring, de periode gedurende welke de monitoring dient plaats te vinden en de wijze van rapporteren over de monitoringdata.

Voor het monitoren van effecten op het niveau van themadoelstellingen en de doelen van het Waddenfonds is afgesproken een monitoring- en evaluatiesysteem te ontwikkelen en vast te stellen. Onderzocht zal worden of er een monitoring- en evaluatiesysteem is vastgesteld en of dit systeem inzicht geeft in de bijdrage van gesubsidieerde projecten aan het realiseren van de Waddenfondsdoelen.

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden zal gebruik worden gemaakt van subsidiebeschikkingen en aangeleverde monitoringrapportages. Daarnaast zal met de Waddenacademie contact worden opgenomen om een beeld te krijgen van de effectmonitoring van projecten en van het overkoepelende monitoring- en evaluatiesysteem.

Normenkader

In het *Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds* is bij artikel 17 opgenomen dat de Waddenprovincies per 1 januari 2012 beschikken over een evaluatie- en monitoringsystematiek voor het Waddenfonds.

4. Welke voortgangs- en verantwoordingsinformatie hebben PS ontvangen?

Toelichting

In de GR is niet expliciet opgenomen over welke onderdelen PS geïnformeerd willen worden. In artikel 21 is vermeld dat het AB, het DB en de voorzitter alle informatie verstrekken die de Staten van de Waddenprovincies wensen te ontvangen. In artikel 30 is opgenomen dat de jaarrekening en het jaarverslag ter kennisname aan de Staten worden aangeboden. Verder kunnen de Staten een zienswijze geven op de ontwerp begroting. In de GR zijn geen bepalingen opgenomen die betrekking hebben op het verstrekken van informatie over gesubsidieerde projecten en het tussentijds rapporteren over ontwikkelingen in relatie tot de gestelde ecologische en economische doelen op basis van een monitoring- en evaluatiesysteem. In het onderzoek zal worden onderzocht welke aanvullende informatie, naast jaarverslagen en jaarrekeningen de Staten van de Waddenprovincies hebben ontvangen.

5 Planning onderzoek

Het onderzoek zal door de NR en de RR gezamenlijk worden uitgevoerd. In januari 2017 zal de uitvoering van het onderzoek worden gestart. De bevindingen van het onderzoek zullen worden vastgelegd in een Nota van Bevindingen. Deze nota zal aan de secretaris-directeur van het bureau en aan de drie Waddenprovincies worden voorgelegd voor een feitencheck. Vervolgens wordt een Bestuurlijk Rapport opgesteld door aan de Nota van Bevindingen conclusies en aanbevelingen toe te voegen. Het Bestuurlijk Rapport zal aan het DB van het Waddenfonds, waarin de verantwoordelijke gedeputeerden zitting hebben, en aan de provinciebesturen worden voorgelegd voor een bestuurlijke reactie. De bestuurlijke reactie(s) wordt (worden) integraal opgenomen in het rapport. Daarna zal het rapport worden aangeboden aan de Staten van de Waddenprovincies. In tabel 5.1 is de planning opgenomen van het onderzoek.

Tabel 5.1 Planning onderzoek Waddenfonds.

Activiteit	Periode
Vaststellen onderzoeksplan	December 2016
Uitvoeren onderzoek	Januari t/m april 2017
Op- en vaststellen Nota van Bevindingen	April/mei 2017
Feitelijk hoor- en wederhoor	Mei/juni 2017
Op- en vaststellen Bestuurlijk Rapport	Juni/juli 2017
Bestuurlijk wederhoor	Juli/augustus 2017
Publicatie	September 2017

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door: Jappie van den Bergs (tel. 0592-304795) en Manon Bueving (tel. 0592-304790) van de NRK en Annelies Eggebeen (tel. 020-5818585) van de RR.

6 Informatiebronnen

Algemeen

1. Algemene Rekenkamer. Achtergronddocument, Verantwoordingsonderzoek bij het Waddenfonds 2011. Den Haag, 16 mei 2012.
2. Algemene Rekenkamer. Rapport bij het Jaarverslag 2011 van het Waddenfonds. Den Haag, 16 mei 2012.
3. Algemene Rekenkamer. Waddengebied: natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting. Den Haag, 20 november 2013.
4. Ministerie Infrastructuur en Milieu en Waddenprovincies. Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds. Harlingen, 14 september 2011.
5. Royal HaskoningDHV. Rapport 'Evaluatie Structuurvisie Derde Nota Waddenzee. Ontwikkelen als perspectief, beschermen als basis'. Den Haag, 7 december 2015.

Waddenfonds

1. Royal HaskoningDHV. Midtermreview 10 jaar Waddenfonds. In opdracht van het bureau Waddenfonds. Met medewerking van de Kwaliteitscommissie Waddenfonds en de Waddenacademie (referentie BE4342/M00001/407640/Nijm). Leeuwarden, 23 mei 2016
2. Waddenfonds. Wadden van allure, Gezamenlijke Waddenvisie van de provincies Fryslân, Groningen en Noord-Holland. Leeuwarden, 2 juli 2013.
3. Waddenfonds. Uitvoeringsplan Waddenfonds 2014-2017. Leeuwarden, mei 2014.
4. Waddenfonds. Subsidieverordening Waddenfonds. Leeuwarden, 30 juni 2014.
5. Waddenfonds. Nieuwsbrief Waddenfonds nummer 5. Leeuwarden, 2014.
6. Waddenfonds. Gemeenschappelijke Regeling. Leeuwarden, 25 juni 2015.
7. Waddenfonds. Investeringskader Waddengebied 2016-2026. Leeuwarden, 30 augustus 2016.

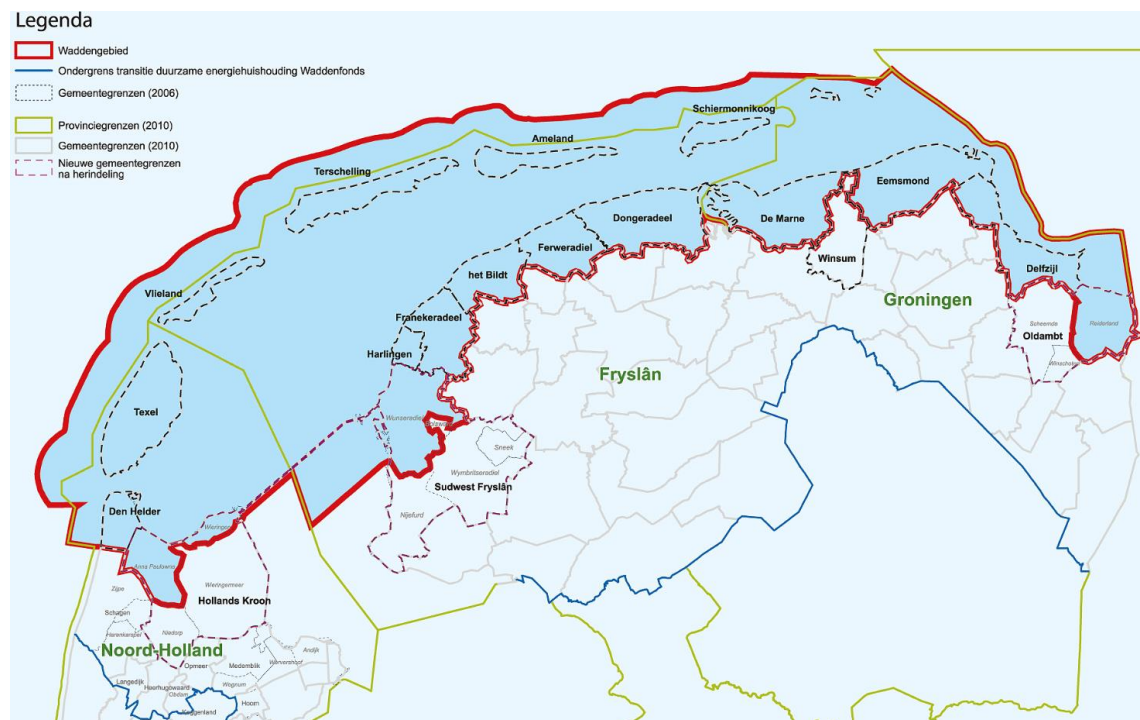
Noordelijke Rekenkamer en Randstedelijke Rekenkamer

1. Noordelijke en Randstedelijke Rekenkamer. Beleidsbrief Decentralisatie Waddenfonds. Assen en Amsterdam, 6 augustus 2012.
2. Noordelijke Rekenkamer. Onderzoeksprogramma 2016-2017. Vastgesteld door het College op 16 december 2015.
3. Randstedelijke Rekenkamer. Eerste begrotingswijziging 2016 Randstedelijke Rekenkamer. Amsterdam, oktober 2016.

Websites

1. www.investeringskaderwaddengebied.nl
2. www.waddenfonds.nl

Bijlage 1 Werkingsgebied Waddenfonds

Bron: http://waddenfonds.org/website/user_content/1/documents/Waddenfondskaartapr2016.jpg

Bijlage 2 Aangenomen moties en amendementen

Overzicht moties GR Waddenfonds Provincie Fryslân, Statenvergadering 25 april 2014

Motie 1: Samenwerkingsvormen GR Waddenfonds

Motie 2: Betrokkenheid maatschappelijk middenveld bij GR Waddenfonds

Motie 3: Organisatie- en apparaatskosten GR Waddenfonds maximaal 4%

Motie 4: Waddenconferentie

Motie 5: Evaluatie GR voor 1 november 2014.

Overzicht moties en amendementen Investeringskader Waddengebied

Provincie Fryslân, Statenvergadering 26 oktober 2016

Amendement 1: Economie en Ecologie

Motie 3: Gjin oalje-, gas- of sâltwinning yn de Waadsee

Motie 5: De Haven Harlingen aan de Waddenzee

Motie 6: Aanvraagproces Waddenfonds

Motie 7: Samenwerking over de grens

Motie 8: Toekomst Waddenfonds

Motie 10: Verzilting

Motie 11: Projectenvoorkeur

Provincie Groningen, Statenvergadering 9 november 2016

Motie 225: Bescherming Waddenzee

Motie 226: Verzilting

Motie 227: Ondersteunen aanvragers

Motie 228: Internationale samenwerking

Provincie Noord-Holland, Statenvergadering 3 oktober 2016

Amendement A13/03-10-2016

Motie 46A/03-10-2016, bescherming Waddenzee